

UBURYO BW'ISO RESHA

Kanama, 2023

**HERE FOR YOU
TO SERVE**

UBURYO BW'ISORESHA

Ibikubiye muri aka gatabo ni incamake yakuwe mu itegeko N°020/2023 ryo kuwa 31/03/2023 rigena uburyo bw'isoresha.

IBIRIMO

0. ICYITONDERWA.....	4
I. KWIYANDIKISHA K'USORA.....	4
II. INYANDIKO N'IBITABO BY'IBARURAMARI.....	5
III. KUMENYEKANISHA NO KWISHYURA UMUSORO.....	6
IV. IGENZURA N'IPEREREZA.....	8
V. GUKEMURA IMPAKA.....	11
VI. KWISHYUZA UMUSORO.....	13
VII. INYUNGU Z'UBUKERERWE, AMAKOSA YO MU RWEGO RW'UBUTEGETSI, IBYAHA N'IBIHANO.....	15

0. ICYITONDERWA

1. Inyandiko zikubiye muri izi nyigisho ntizisimbura itegeko.
2. Ukeneye inyito zo mu itegeko n'ibisobanuro birambuye wasoma itegeko N°020/2023 ryo kuwa 31/03/2023 rigena uburyo bw'isoresha.

I. KWIYANDIKISHA K'USORA

- ♦ Umuntu utangiye igikorwa cy'ubucuruzi acyandikisha ku Mwanditsi Mukuru mu gihe cy'iminsi irindwi (7)
- ♦ Impinduka zose, zaba izerekeranye n'usora cyangwa imirimo ye, zimenyeshwa mu nyandiko Ubuyobozi bw'imisoro mu minsi irindwi (7) uhereye ku munsu impinduka zagaragariye.
- ♦ Umwanditsi Mukuru ashiraho amabwiriza akena uburyo bwo kwandikisha no kwandukiza ibikorwa by'ubucuruzi, amaze kugisha inama Komiseri Mukuru.

Numero Iranga Usora (TIN)

- ♦ Umwanditsi Mukuru aha usora numero imuranga akoresha igihe yishyura umusoro.
- ♦ Usora wese ashira numero imuranga ku nyandiko zimenyeshya umusoro, ku zindi nyandiko zivugwa mu itegeko no ku zindi mpapuro z'ubucuruzi cyangwa ku bindi bimenyetso ashyikiriza Ubuyobozi bw'imisoro.

Kwiyandikisha k'umusoro ku Nyongeragaciro (VAT)

Umuntu ukora ibikorwa bisoreshwa birenze amafaranga y'u Rwanda miliyoni makumyabiri (20.000.000 FRW) y'ibyacurujwe mu gihe cy'umwaka w'isoreshwa warangiye cyangwa birenze amafaranga y'u Rwanda miliyoni eshanu (5.000.000 FRW) mu gihembwe kirangiye yiyandikisha ku musoro ku nyongeragaciro mu gihe kitarenze iminsi irindwi (7) ikurikira irangira ry'uwo mwaka cyangwa ry'amezi atatu (3) aheruka uretse igihe ibikorwa akora byose bisonewe umusoro ku nyongeragaciro.

Umuntu udasabwa kwiyandikisha ku musoro ku nyongeragaciro, ashobora kwiyandikisha ku bushake ku musoro ku nyongeragaciro.

Usora wibwirije kwiyandikisha ku musoro ku nyongeragaciro aho ubucuruzi bwe bwaba bugeze hose yiyandikisha ku Mwanditsi Mukuru.

II. INYANDIKO N'IBITABO BY'IBARURAMARI

1. *Abasabwa kubika inyandiko n'ibitabo by'ibaruramari*

- ♦ Ibigo bikorera mu Rwanda ibikorwa bibyara inyungu;
- ♦ Umuntu ukorera mu Rwanda ibikorwa bisoreshwa kandi abona amafaranga y'ibyacurujwe mu mwaka ari hejuru ya miliyoni cumi n'ebiyiri z'amafaranga y'u Rwanda (12.000.000 FRW)

2. *Inyandiko n'ibitabo bibikwa:*

Ibitabo n'inyandiko by'ibaruramari bikubiyemo amakuru akurikira:

- Inyandiko y'ibyacurujwe byose ku muni igaragaza ibyacurujwe byose byishyuwe n'ibyacurujwe ku mwenda;
- Inyandiko y'ibyaguzwe byose ku muni igaragaza ibicuruzwa cyangwa serivisi byishyuwe n'ibyaguzwe ku Mwenda;
- Inyandiko igaragaza amafaranga yose yinjije n'ayasohotse mu isanduku
- Umusoro asabwa kwishyurwa;
- Umusoro wafatiriwe;
- Imenyekanisha ry'umusoro wafatiriwe.

Umuntu ucuruza ibintu birengeje agaciro ka miliyoni makumyabiri z'amafaranga y'u Rwanda (20.000.000 FRW) mu mwaka, yuzuza inyandiko zavuzwe haruguru hiyongereye inyandiko zikurikira zikurikira:

- Inyandiko igaragaza umutungo n'imyenda by'ubucuruzi;
- Inyandiko igaragaza umutungo winjira n'usohoka buri muni zirebana n'ubucuruzi;
- Inyandiko igaragaza ibicuruzwa na serivisi byaguzwe n'ibyagurishijwe mu rwego rw'ubucuruzi;
- Inyandiko igaragaza ibiri mu bubiko nyuma y'igihe cy'ibaruramari;
- Amakuru arebana n'ibikorwa bigenzurwa.

Ibitabo n'inyandiko byavuzwe hejuru bibikwa mu gihe cy'imyaka icumi (10) uhereye ku itariki ya mbere Mutarama y'umwaka ukurikira umwaka w'isoreshwa byakozwemo.

3. Inyandiko zibikwa n’uwafatiriye umusoro

Usora wafatiriye umusoro abika kandi akereka Ubuyobozi bw’imisoro, mu rwego rw’igenzura, inyandiko za buri gihe cy’isoresha zigaragaza ibikurikira:

- Ubwishyu bwakorewe uwishyuwe;
- Umusoro wafatiriwe kuri ubwo bwishyu.

Usora wafatiriye umusoro amenyekanisha kandi akishyura umusoro mu gihe cy’iminsi cumi n’itanu (15) ikurikira irangira ry’ukwezi cyangwa igihembwe bijyanye n’uwo musoro.

4. Inyemezabuguzi ikozwe mu buryo bw’ikoranabuhanga

Umuntu ukora ibikorwa bisoreshwa atanga inyemezabuguzi ikozwe mu buryo bw’ikoranabuhanga bwemewe n’Ubuyobozi bw’imisoro.

5. Inshingano z’ukoresha uburyo bw’ikoranabuhanga mu gutanga inyemezabuguzi

Umuntu wese ukoresha uburyo bw’ikoranabuhanga mu gutanga inyemezabuguzi asabwa kubahiriza inshingano zikurikira:

- Kugira ikoranabuhanga ryabugenewe mu gutanga inyemezabuguzi
- Gutanga inyemezabuguzi ikoreshejwe ikoranabuhanga ryabugenewe ku muntu wese uguze hatitawe ko ayisabwe;
- Kugaragaza izina nyaryo ry’igicuruzwa n’igipimo cy’umusoro ku nyemezabuguzi y’ikoranabuhanga ku bantu banditse ku musoro ku nyongeragaciro;
- Kugaragaza izina nyaryo ry’igicuruzwa n’igiciro cyacyo ku nyemezabuguzi y’ikoranabuhanga ku bantu batanditse ku musoro ku nyongeragaciro;
- Kumenyeshya Ubuyobozi bw’imisoro ko uburyo bw’ikoranabuhanga budakora mu gihe kitarenze amasaha atandatu (6);
- Kudasiba inyemezabuguzi nta mpamvu zumvikana.

III. KUMENYEKANISHA NO KWISHYURA UMUSORO

1. Kumenyekanisha umusoro

Iyo igihe cyo kumenyekanisha umusoro giteganywa n’amategeko kigeze, usora amenyekanisha umusoro ku Buyobozi bw’imisoro.

2. Gusaba kongererwa igihe cy'imenyekanisha

Usora ashobora gusaba mu nyandiko Komiseri Mukuru kongererwa igihe cyo kumenyekanisha umusoro mu gihe atanze impamvu zumvikana zimutera kutamenyekanisha umusoro ku gihe.

Yandika nibura mbere y'iminsi cumi n'itanu (15) ibanziriza itariki y'imenyekanisha. Komiseri Mukuru ashobora kongerera usora igihe abinyujije mu nyandiko mu gihe kitarenze iminsi icumi (10) uhereye itariki yakiriye ubusabe.

Kongererwa igihe cy'imenyekanisha ntibihagarika kwiyongera kw'inyungu z'ubukererwe zibarirwa ku musoro fatizo.

3. Inyandiko igena umusoro

Inyandiko igena umusoro ikorwa iyo:

- Umusoro wamenyekanishijwe ku gihe utishyurwe;
- Igenzura rikozwe n'Ubuyobozi bw'imisoro rigaragaje umusoro w'inyongera usabwa kwishyurwa;
- Hari ibimenyetso simusiga bigaragaza ko usora afite umugambi wo kunyereza umusoro.

Inyandiko igena umusoro igaragaza amakuru akurikira:

- Amazina y'usora, numero imuranga n'aho abarizwa;
- Uburyo umusoro wabazwe n'umusoro ugomba kwishyurwa
- Imenyekanisha ry'umusoro cyangwa raporo isoza igenzura inyandiko igena umusoro ishingiyeho;
- Itariki inyandiko igena umusoro yakoreweho;
- Uburenganzira bw'usora bwo kujuririra Komiseri Mukuru;
- Ibisabwa kugira ngo ubujurire bukorwe;
- Igihe ntarengwa cyo kwishyura umusoro.

Ubuyobozi bw'imisoro bwoherereza usora inyandiko igena umusoro cyangwa inyandiko imenyekanisha ihazabu yo mu rwego rw'ubutegetsi. Usora yishyura umusoro cyangwa ihazabu yo mu rwego rw'ubutegetsi mu gihe kitarenze iminsi irindwi (7) uhereye ku munsu inyandiko yavuzwe hejuru yamugereyeho.

IV. IGENZURA N'IPEREREZA

A. Igenzura

1. Imenyeshya ry'igenzura

Ubuyobozi bw'imisoro bumenyeshya usora mu nyandiko nibura mu minsi irindwi (7) y'akazi mbere y'igenzura ibi bikurikira:

- Ubwoko bw'igenzura rizakorwa;
- Aho igenzura rizakorerwa n'igihe rishobora kumara;
- Inyandiko yose ikenewe kuzenzurwa cyangwa amakuru bikenewe;
- Igihe cy'umusoro kizazenzurwa

Iyo usora atiteguye igenzura, yandikira Ubuyobozi bw'imisoro asaba ko ryimurwa kandi agatanga n'impamvu ashingiraho. icyakora, iryo yimurwa ntrishobora kurenza iminsi mirongo itatu (30) kandi rikorwa rimwe gusa.

Akimara kwakira inyandiko imenyeshya igenzura, usora ntiyemerewe guhindura imenyekanisha ryose ryakozwe n'amakuru ari mu bitabo bye by'ibaruramari bijyanye n'iryo genzura, keretse iyo abihereye uburenganzira n'Ubuyobozi bw'imisoro.

2. Ubwoko bw'igenzura

Ubwoko bw'igenzura ni ubu bukurikira:

- Igenzura risesuye;
- Igenzura ry'ikibazo cyihariye;
- Igenzura rikorewe mu biro;
- Igenzura rirebana n'iherekanya ry'ibiciro;
- Igenzura rigamije gusubiza umusoro

3. Inshingano z'usora mu gihe cy'igenzura

Mu gihe cy'igenzura, usora:

- Aha abagenzuzi b'imisoro aho bakorera hakwiriye;
- Ashyikiriza abagenzuzi b'imisoro ibitabo n'inyandiko biteganywa n'iri tegeko n'izindi nyandiko zifitanye isano na byo kandi akabagenera kopi zabyo.

Uretse ibitabo n'inyandiko biteganywa n'itegeko, Ubuyobozi bw'imisoro bushobora gusaba usora mu nyandiko amakuru cyangwa ibisobanuro

by'inyongera. Usora atanga ayo makuru cyangwa ibisobanuro mu nyandiko mu minsi itarenze irindwi (7) y'akazi guhera igihe yakiriye inyandiko ibimusaba, keretse iyo agaragaje impamvu itunguranye kandi ntarengwa yatumye atubahiriza icyo gihe.

Ubuyobozi bw'imisoro bushobora kwifashisha amakuru yabonetse mbere y'igenzura n'iperereza aho yaba akomotse hose.

Mu gihe cy'igenzura cyangwa iperereza, bisabwe mu nyandiko n'Ubuyobozi bw'imisoro, aba bakurikira batanga amakuru akenewe ku byerekeye usora:

- Inzego zose za Leta cyangwa iz'abikorera;
- Abandi bantu mu gihe Ubuyobozi bw'imisoro bukeneye kumenya imiterere n'imikoreshereze by'umutungo w'usora.

Urwego cyangwa umuntu bisabwe gutanga amakuru biyatanga mu gihe kitarenze iminsi cumi n'itanu (15) kuva byakiriye ubusabe.

4. Uburyo bwo gukora igenzura

Igenzura ry'imisoro rikorwa muri bumwe mu buryo bukurikira:

- Uburyo bwemera ivuguruzanya;
- Uburyo bw'igenzura butavuguruzanya.

a. Uburyo bwemera ivuguruzanya

Iyo Ubuyobozi bw'imisoro busanze hari umusoro wabazwe nabi, utarabazwe, watubijwe, imenyekanisha ryakozwe nabi cyangwa irindi kosa mu nyandiko y'imenyekanisha ry'umusoro cyangwa mu ibarwa ryawo, bwoherereza usora umushinga w'innyandiko ikosora ukubiyemo ibyashingiweho byose bukosora kugira ngo agire icyo abivugaho.

Umushinga w'innyandiko uvugwa hejuru ugaragaramo kandi ihazabu yo mu rwego rw'ubutegetsi iyo habayeho kutubahiriza amategeko agenga imisoro.

Ubuirenganzira bwo kwisobanura ku mushinga w'innyandiko ikosora

Iyo hakorwa igenzura risesuye n'igenzura rirebana n'iherekanya ry'ibiciro cyangwa rimwe muri ayo magenzura, usora afite ubuurenganzira bwo kugaragaza mu nyandiko igitekerezo cye ku birebana n'umushinga w'innyandiko ikosora mu gihe cy'iminsi mirongo itatu (30) akimara kuwushyikirizwa.

Iyo hakorwa igenzura ry'ikibazo cyihariye cyangwa igenzura rigamije gusubiza umusoro, usora afite uburenganzira bwo kugaragaza mu nyandiko igitekerezo cye ku birebana n'umushinga w'inyandiko ikosora mu gihe cy'iminsi itanu (5) akimara kuwushyikirizwa.

Iyo hakorwa igenzura rikorewe mu biro, nta mushinga w'inyandiko ikosora utangwa. Ubuyobozi bw'imisoro butumira usora gutanga ibisobanuro mu magambo ku byavuye mu igenzura rikorewe mu biro, mu minsi itanu (5) y'akazi.

Ikosora ry'amakosa yakozwe mu buryo bw'igenzura

Iyo habaye ikosa mu gihe cy'igenzura ry'umusoro, Ubuyobozi bw'imisoro bwemerewe gukosora iryo kosa inshuro imwe gusa, mu buryo bukurikira:

- Gusubiramo igenzura ryose iyo iryo kosa rifite ingaruka rusange;
- Gukosora ikosa ku rwego ryakozweho iyo rifite ingaruka gusa ku rwego rumwe rw'igenzura.

Inyandiko ndakuka y'ikosora

Ubuyobozi bw'imisoro buha usora inyandiko ndakuka y'ikosora iyo:

- nyuma y'iminsi mirongo itatu (30), ntacyo usora avuze ku mushinga w'inyandiko y'ikosora, iyo hakozwe igenzura risesuye cyangwa igenzura rirebana n'iherekanya ry'ibiciro;
- nyuma y'iminsi itanu (5) y'akazi ntacyo usora avuze ku mushinga w'inyandiko y'ikosora, iyo habaye igenzura risuzuma ikibazo cyihariye;
- bumaze gusuzuma ibisobanuro byatanze n'usora ku mushinga w'inyandiko y'ikosora bukabyemera cyangwa ntibubyemere.

Inyandiko ndakuka y'ikosora igaragaza impamvu ibisobanuro byatanze n'usora bitemewe cyangwa byemewe, ikanagaragaza usabwa kwishyurwa.

b. Uburyo bw'igenzura butavuguruzanya

Iyo Ubuyobozi bw'imisoro bukora igenzura nta nteguza, bushobora gukoresha uburyo bw'igenzura butavuguruzanya iyo:

- hari ibikorwa by'inerezwa ry'umusoro;
- usora atorohereza abashinzwe igenzura ry'imisoro cyangwa adatanze ibisobanuro yasabwe

5. *Igenzura rigamije gusubiza umusoro*

Igenzura rigamije gusubiza umusoro rikorwa iyo umusoro ku nyongeragaciro wishyuye ku kiranguzo uruta umusoro wakiriwe. Muri icyo gihe, Ubuyobozi bw'imisoro bukora igenzura rigamije kumenya niba umusoro usora yasabye gusubizwa yarawishyuye kandi akwiye kuwusubizwa.

B. IPEREREZA

1. *Kwinjira mu kigo cyangwa mu nyubako mu rwego rw'iperereza*

Umukozi wemewe ashobora gusura cyangwa kwinjira mu kigo cyangwa mu nyubako bikorerwamo by'usora cyangwa iby'undi muntu nta nteguza atanze iyo akora iperereza ku makuru arebana n'imisoro y'usora. Iyo asanze ari ngombwa ashobora gusaka no gufatira ibintu cyangwa ibitabo by'usora bifitanye isano n'ibikorwa by'ubucuruzi.

Umukozi wemewe, ufite uruhushya rwo gusaka rwatanzwe n'Umushinjacyaha, ashobora kandi kwinjira mu nyubako zituwemo, gusaka no gufatira ibintu cyangwa ibitabo by'usora bifitanye isano n'ibikorwa by'ubucuruzi, hagati ya saa kumi n'ebiyi za mu gitondo na saa kumi n'ebiyi za nimugoroba.

Mbere y'isaka, umuntu usakwa ashyikirizwa kopi y'uruhushya rwo gusaka. Umukozi wemewe ufite uruhushya rwo gusaka ashobora kwiambaza Polisi y'u Rwanda cyangwa abahagarariye inzego z'imitegekere y'Igihugu zegerejwe abatwajwe z'aho isaka ribera.

2. *Ibisabwa mu gihe cyo gusaba uruhushya rwo gusaka*

Mu gihe cyo gusaba uruhushya rwo gusaka, Ubuyobozi bw'imisoro bushyikiriza Umushinjacyaha ibi bikurikira:

- amazina y'umuntu uzasakwa, aho abarizwa n'icyo akora;
- aho inyubako zituwemo Ubuyobozi bw'imisoro bushaka gusaka ziri;
- impamvu Ubuyobozi bw'imisoro bushingiraho busaba uruhushya rwo gusaka.

V. GUKEMURA IMPAKA

1. *Ubujurire bwo mu rwego rw'ubutegetsi*

a. *Kujuririra Komiseri Mukuru*

Usora utanyuzwe n'ibikubiye mu nyandiko igena umusoro cyangwa mu nyandiko imenyekanisha ihazabu yo mu rwego rw'ubutegetsi ajuririra

Komiseri Mukuru ku musoro atemera mu gihe kitarenze iminsi mirongo itatu (30) uhereye ku munsu ashukirijwe iyo nyandiko.

Kugira ngo idosiye y'ubujurire yakirwe, iba:

1. Iri mu nyandiko;
2. Igaragaza ibiranga usora;
3. Iriho inomero iranga usora;
4. Igaragaza igihe cy'umusoro kirebwa n'ubujurire;
5. Igaragaza umusoro waciwe cyangwa ihazabu yo mu rwego rw'ubutegetsi yaciwe, ikijurirwa n'impamvu y'ubujurire;
6. Yashyizweho umukono n'usora cyangwa umuhagarariye wemewe n'amategeko cyangwa uwo yabihereye uburenganzira ufite icyemezo cyo kumuhagararira;
7. Igaragaza ibimenyetso n'ingingo z'amategeko bigaragaza ko isoresha ritakozwe neza;
8. Itanzwe mu buryo bw'ikoranabuhanga bw'imenyekanishamusoro bushyirwaho n'Ubuyobozi bw'imisoro cyangwa mu buryo bw'itumanaho riteganywa n'itegeko mu gihe ikoranabuhanga ridakora.

b. Gufata icyemezo ku bujurire

Komiseri Mukuru afata icyemezo ku bujurire mu gihe kitarenze iminsi mirongo itatu (30) uhereye ku munsu ubwo bujurire bwakiriwe akakimenyeshya usora mu nyandiko.

Igihe cyavuzwe hejuru gishobora kongerwaho indi minsi mirongo itatu (30) ariko bikamenyeshwa usora.

Iyo Komiseri Mukuru nta cyemezo afashe muri iyo minsi, ubujurire bufatwa nk'aho bufite ishingiro.

Iyo ubujurire bwemewe bwose cyangwa igice cyabwo, Komiseri Mukuru akuriraho usora umusoro, inyungu z'ubukererwe n'ihazabu yo mu rwego rw'ubutegetsi bijyanye n'ubujurire bwemewe.

2. Gukemura ikibazo mu bwumvikane

Usora utishimiye icyemezo cya Komiseri Mukuru ashobora gusaba ko ikibazo cye gikemurwa mu bwumvikane.

3. *Kuregera urukiko*

Iyo impande zombi zitabashije gukemura ikibazo mu bwumvikane, usora ashobora kuregera urukiko mu gihe kitarenze iminsi mirongo itatu (30) uhereye ku itariki ubwumvikane bwananiraniye.

Usora ashobora kandi kuregera urukiko rubifitiye ububasha iyo atanyuzwe n'icyemezo cya Komiseri Mukuru mu gihe kitarenze iminsi mirongo itatu (30) uhereye ku munsu yagerejweho icyemezo.

Mu gihe usora aregeye urukiko inshingano yo kwishyura umusoro igumaho. Igihe nta cyemezo ndakuka kirafatwa ku busabe, Ubuyobozi bw'imisoro bushobora kwishyura umusoro wabazwe, ibihano n'inyungu z'ubukererwe bijyanye na wo.

4. *Inyungu zishyurwa n'Ubuyobozi bw'imisoro*

Iyo usora akuriweho umusoro, inyungu z'ubukererwe cyangwa ibihano n'icyemezo cy'ubutegetsu cyangwa icy'urukiko, cyangwa iyo adashubijwe mu gihe giteganywa n'iri tegeko umusoro w'ikirenga yishyuye, Ubuyobozi bw'imisoro bwishyura inyungu ku mafaranga usora agomba gusubizwa.

Inyungu zibarwa hakurikijwe igipimo cy'inyungu y'amabanki gishyirwaho na Banki Nkuru y'u Rwanda kandi zishyirwaho ku itariki ya mbere Mutarama y'umwaka w'isoresheya muri uwo mwaka. Inyungu zibarwa umunsi ku wundi nta gukomatanywa, uhereye ku munsu usora yishyuriye kugeza ku munsu wo gusubizwa amafaranga na wo ubariwemo.

VI. KWISHYUZA UMUSORO

1. *Kwihanangiriza*

Iyo umusoro, inyungu z'ubukererwe, ihazabu yo mu rwego rw'ubutegetsu n'amafaranga atangwa mu kwishyura bitishyuwe mu gihe giteganywa n'itegeko, Ubuyobozi bw'imisoro bwoherereza usora inyandiko imwihanangiriza. Iyo nyandiko igaragaza ingano y'umusoro, inyungu z'ubukererwe n'ihazabu yo mu rwego rw'ubutegetsu bisabwa kwishyurwa n'icyo amategeko ateganywa niba bitishyuwe mu gihe cy'iminsi cumi n'itanu (15) uhereye ku munsu inyandiko yo kwihanangiriza yagerejwe ku usora.

Igihe cy'iminsi cumi n'itanu (15) gishobora kudakurikizwa iyo bigaragaye ko usora abangamiye inzira zo kwishyura umusoro.

2. Kwishyura umusoro mu byiciro

Usora ashobora gusaba Komiseri Mukuru kwishyura mu byiciro mu gihe kitarenze amezi cumi n’abiri (12). icyakora, Komiseri Mukuru ashobora kongera icyo gihe ho ikindi kidashobora kurenga amezi makumyabiri n’ane (24) iyo usora agaragaje impamvu zifite ishingiro.

Iyo ubusabe bw’usora bwemewe, Ubuyobozi bw’imisoro bugirana na we amasezerano agaragaza uburyo umusoro uzishyurwa.

Iyo usora atishyuye nk’uko yabiyemeje mu masezerano, ategukwa guhita yishyurira rimwe amafaranga yose yari asigaye.

3. Gufatira umutungo w’usora

Iyo usora atishyuye mu gihe cy’iminsi 15 Ubuyobozi bw’imisoro bushobora gufatira umutungo wimukanwa cyangwa utimukanwa w’usora, uri mu maboko ye cyangwa y’undi muntu.

Icyakora, mu gihe kitarenze iminsi cumi n’itanu (15) ibarwa uherye ku munsu umutungo wafatiriwe, usora ashobora gusaba ubuyobozi bw’imisoro kwigurishiriza umutungo wafatiriwe kugira ngo yishyure umusoro.

Usora ahabwa iminsi mirongo icyenda (90) ibarwa uherye ku munsu yasubirijwe kugira ngo abe yamaze kugurisha umutungo wafatiriwe no kwishyura umusoro.

4. Kwishyura abandi bantu

Iyo umusoro utishyuwe mu gihe cy’iminsi cumi n’itanu (15), Ubuyobozi bw’imisoro bushobora gusaba umuntu ufiteye usora umwenda, banki cyangwa undi muntu ubikiye usora amafaranga kwishyura Ubuyobozi bw’imisoro amafaranga yishyuzwa kugira ngo arangize umwenda w’umusoro.

5. Ububasha bw’ubuhesha bw’inkiko

Abakozi bo mu Buyobozi bw’imisoro bashinzwe kwishyura, bafite ububasha bw’abahashe b’inkiko mu bijyanye no kwishyura imisoro, amahoro, inyungu z’ubukererwe, ihazabu yo mu rwego rw’ubutegetsi n’andi mafaranga yinjira mu isanduku ya Leta ari mu bubasha bw’Ubuyobozi bw’imisoro.

Ubuyobozi bw’imisoro bushobora kwifashisha umuhesha w’inkiko w’umwuga mu kwishyura imisoro, inyungu z’ubukererwe, ihazabu yo mu rwego rw’ubutegetsi n’andi mafaranga yinjira mu isanduku ya Leta ari mu bubasha bw’Ubuyobozi bw’imisoro.

6. *Kugirwa inama no guhagararirwa*

Usora afite uburenganzira bwo guhagararirwa n’umuntu wabigize umwuga mu mishyikirano yose agirana n’Ubuyobozi bw’imisoro. Uwabigize umwuga aba afite icyemezo kiriho umukono w’usora n’itariki yakimuhereyeho. icyakora Avoka ntasabwa icyo cyemezo.

Uretse Avoka, umuntu wabigize umwuga uvugwa mu gika cya mbere cy’iyi ngingo ashobora guhagarikwa na Komiseri Mukuru mu gihe kitarenze imyaka ibiri (2) iyo arenze ku biteganywa n’itegeko ry’isoresha n’andi mabwiriza arishamikiyeho.

Uhagaritswe ashobora kujuririra Minisitiri mu gihe kitarenze iminsi cumi n’itanu (15) kuva ashyikirijwe ibaruwa imuhagarika. Minisitiri afata icyemezo kuri ubwo bujire mu gihe kitarenze iminsi mirongo itandatu (60).

VII. **INYUNGU Z’UBUKERERWE, AMAKOSA YO MU RWEGO RW’UBUTEGETSI, IBYAHA N’IBIHANO**

1. *Inyungu z’ubukererwe*

Usora utishyuye umusoro mu gihe giteganywa n’amategeko, yishyura hiyongereyeho inyungu z’ubukererwe zibarirwa ku musoro fatizo.

Igipimo cy’inyungu z’ubukererwe kigenwe mu buryo bukurikira:

Ijanisha	Igihe cy’ubukererwe
0.5 %	Iyo usora yarengeje igihe kitarenze amezi atandatu (6) ku gihe ntarengwa cyo kwishyura umusoro
1 %	Iyo usora yarengeje amezi atandatu (6) atishyuye umusoro ariko ntarenze amezi cumi n’abiri (12);
1.5%	Iyo usora yarengeje amezi cumi n’abiri (12) atishyuye umusoro.

Inyungu z’ubukererwe zibarwa nta gukomatanya kandi ku kwezi uherye ku muni ukurikira uwo musoro wagombaga kwishyurirwaho kugeza ku muni w’ubwishyu na wo ubariwemo. Buri kwezi gutangiye gufatwa nk’ukwezi kuzuye.

Ubwiyongere bw’inyungu z’ubukererwe ntiburenga ijana ku ijana (100%) by’umusoro.

Iyo usora yishyuye, ubwo bwishyu bukoreshwa mu kwishyura umwenda w’umusoro mu buryo bukurikira:

- Umusoro fatizo;
- Ihazabu yo mu rwego rw'ubutegetsi;
- Inyungu z'ubukererwe.

2. Ihazabu yo mu rwego rw'ubutegetsi

a. Amakosa ahanishwa ihazabu yo mu rwego rw'ubutegetsi idahinduka

- Kutamenyekanisha umusoro ku gihe
- Kutamenyekanisha ku gihe umusoro ufatirwa;
- Kudafatira umusoro ufatirwa;
- Kudatanga ibimenyetso asabwa n'Ubuyobozi bw'imisoro;
- Kutorohereza ibikorwa by'igenzura ry'umusoro cyangwa kudatanga amakuru mu gihe cy'igenzura;
- Kutamenyesha ku gihe ububasha cyangwa umwanya yahawe
- Kutubahiriza inshingano yo kwiyangikisha;
- Kutuzuzza ibitabo n'inyandiko by'ibikorwa bigenzurwa;
- Kubangamira cyangwa kugerageza kubangamira imirimo n'inshingano by'Ubuyobozi bw'imisoro
- kudatanga ibaruramari ku muntu wese ufite inshingano yo gutanga ibaruramari rye ku mpamvu z'isoresha;
- Kutubahiriza ibisabwa n'amategeko yihariye agenga imisoro, iyo nta ngingo y'ayo mategeko iteganya ibihano;
- Kudatanga amakuru ku gihe cyagenwe, kudatanga amakuru cyangwa gutanga amakuru atuzuye, atari ay'ukuri cyangwa ayobya nyuma yo kuyasabwa n'Ubuyobozi bw'imisoro.

ihazabu yo mu rwego rw'ubutegetsi iteye ku buryo bukurikira:

Ihazabu	Urebwa n'ihazabu
50,000Frw	Umuntu ku giti cye udakora imirimo y'ubucuruzi cyangwa usora ufite ibyacuujwe mu mwaka biri hejuru ya 2.000.000 Frw ariko bitarengeje 20.000.000 Frw.
300,000Frw	Iyo usora ari ikigo cya Leta cyangwa ikigo kidaharanira inyungu cyangwa iyo usora afite ibyacuujwe birengeje agaciro ka 20.000.000Frw.

500,000Frw	Iyo usora yamenyeshejwe n'Ubuyobozi bw'imisoro ko ari mu rwego rw'abasora banini;
500.000Frw	Iyo usora atatanze ibaruramari ryemejwe kandi abisabwa n'amategeko; ayatanga buri kwezi kugeza igihe atangiye ibaruramari ryemejwe;

Umuntu wese udatanga amakuru ku gihe cyagenwe, udatanga amakuru cyangwa utanga amakuru atuzuye, atari ay'ukuri cyangwa ayobya, nyuma yo kuyasabwa n'Ubuyobozi bw'imisoro ahanishwa ihazabu yo mu rwego rw'ubutegetsi igenwe mu buryo bukurikira :

Ihazabu	Urebwa n'ihazabu
500,000Frw	Umuntu ufite ibyacurujwe mu mwaka biri muni cyangwa bingana na 20.000.000Frw;
2,000,000Frw	Umuntu ufite ibyacurujwe mu mwaka birengeje agaciro k'amafaranga y'u Rwanda miliyoni makumyabiri (20.000.000Frw) ariko bitageze kuri miliyoni magana abiri z'amafaranga y'u Rwanda (200.000.000 Frw);
3,000,000Frw	Umuntu ufite ibyacurujwe mu mwaka bingana cyangwa birengeje agaciro k'amafaranga y'u Rwanda miliyoni magana abiri (200.000.000 Frw) ariko bitageze kuri miliyoni magana atandatu z'amafaranga y'u Rwanda (600.000.000 Frw) ;
5,000.000Frw	Umuntu ufite ibyacurujwe mu mwaka bingana cyangwa birengeje agaciro k'amafaranga y'u Rwanda miliyoni magana atandatu z'amafaranga y'u Rwanda (600.000.000Frw).

Iyo, mu gihe cy'imyaka ibiri (2) ibarwa uherye ku muni yakiriyeho inyangiko imuca ihazabu bwa mbere, umuntu yongeye gukora ikosa risa n'iryo yakoze, ihazabu yo mu rwego rw'ubutegetsi isanzwe yikuba kabiri (2). Iyo iryo kosa rikozwe bwa gatatu muri icyo gihe, ihazabu yo mu rwego rw'ubutegetsi isanzwe yikuba kane (4).

Umuntu wunganira usora ubangamira imirimo y'Ubuyobozi bw'imisoro ahanishwa ihazabu yo mu rwego rw'ubutegetsi ingana n'amafaranga y'u Rwanda ibihumbi magana abiri (200.000 Frw) y'u Rwanda. Umuntu wunganira usora wemejwe n'Ubuyobozi bw'imisoro ashobora kandi no guhagarikwa mu gihe cy'imyaka ibiri (2) mu mirimo yo kunganira usora.

b. Ihazabu yo mu rwego rw'ubutegetsi ihinduka

1. Ihazabu yo mu rwego rw'ubutegetsi yo kutamenyekanisha umusoro no kutishyura umusoro ku gihe

Usora utamenyekanisha kandi ntiyishyure umusoro mu gihe giteganywa n'amategeko, yishyura uwo musoro kandi agacibwa n'ihazabu yo mu rwego rw'ubutegetsi ku buryo bukurikira:

Ijanisha	Igihe cy'ubukererwe
20% y'umusoro wagombaga kwishyurwa	Iyo igihe ntarengwa cyo kwishyura kirenzeho iminsi itari hejuru ya mirongo itatu (30);
40% y'umusoro wagombaga kwishyurwa	Iyo yishyuye mu gihe gitangira ku muni wa mirongo itatu n'umwe (31) kikageza ku wa mirongo itandatu (60) uherye ku muni ntarengwa wo kwishyura;
60% y'umusoro wagombaga kwishyurwa	Iyo arengeje ku gihe ntarengwa cyo kwishyura iminsi irenga mirongo itandatu (60).

Usora umenyekanishije umusoro mu gihe giteganywa n'amategeko ariko ntawishyure mu gihe gisabwa yishyura umusoro fatizo n'ihazabu yo mu rwego rw'ubutegetsi ku buryo bukurikira:

Ijanisha	Igihe cy'ubukererwe
5% y'umusoro fatizo wagombaga kwishyurwa	Iyo yishyuye mu gihe kitarenze iminsi mirongo itatu (30) uherye ku muni ntarengwa wo kwishyura;
10% y'umusoro fatizo wagombaga kwishyurwa	Iyo yishyuye mu gihe gitangira ku muni wa mirongo itatu n'umwe (31) kikageza ku wa mirongo itandatu (60) uherye ku muni ntarengwa wo kwishyura;
30% y'umusoro fatizo wagombaga kwishyurwa	Iyo yishyuye mu gihe kirenze iminsi mirongo itandatu (60) uherye ku muni ntarengwa wo kwishyura.

Usora Komiseri Mukuru yongereye igihe cyo kumenyekanisha umusoro ntacibwa ihazabu yo mu rwego rw'ubutegetsi yavuzwe hejuru, keretse mu gihe yaba atubahirije igihe yongerewe.

2. Ihazabu yo mu rwego rw'ubutegetsi yo gutubya umusoro

- **10%** by'umusoro watubijwe: iyo umusoro watubijwe ku gipimo kitari muni y'icumi ku ijana (10%) ariko kitarenze makumyabiri ku ijana (20%) by'umusoro fatizo,

- Ihazabu yikuba kabiri (2) iyo igipimo cyo gutubya umusoro kirenze makumyabiri ku ijana (20%) by'umusoro fatizo wagombaga kwishyurwa.

3. Ihazabu yo mu rwego rw'ubutegetsi yihariye ijyanye n'umusoro ku nyongeragaciro

Umuntu utubahiriza amategeko arebana n'umusoro ku nyongeragaciro acibwa ihazabu yo mu rwego rw'ubutegetsi ku buryo bukurikira:

- 50% by'umusoro ku nyongeragaciro wagombaga kwishyurwa: Iyo umuntu yakoze ubucuruzi atiyandikishije ku musoro ku nyongeragaciro kandi yarabisabwaga;
- 100% by'umusoro ku nyongeragaciro waciwe: Iyo umuntu utariyandikishije ku musoro ku nyongeragaciro atanze inyemezabuguzi igaragaza umusoro ku nyongeragaciro;
- 100% by'umusoro ku nyongeragaciro wagombaga kwishyurwa: Iyo umuntu akoze inyemezabuguzi ikosheje agambiriye kugabanya umusoro ku nyongeragaciro wishyurwa cyangwa agamije kongera umusoro ku nyongeragaciro uvanwamo.

Urwego rwa Leta n'usora wemerewe gufatira umusoro ku nyongeragaciro badafatiriye umusoro ku nyongeragaciro cyangwa bawufatiriye ntibawishyure mu Buyobozi bw'imisoro bishyura uwo musoro batafatiriye cyangwa batishyuye hiyongereyeho ibihano n'inyungu z'ubukererwe.

Kudatanga inyemezabuguzi ikozwe mu buryo bw'ikoranabuhanga

Umuntu wanditse ku musoro ku nyongeragaciro ugurisha ibintu cyangwa serivisi atabitangiye inyemezabuguzi ikozwe mu buryo bw'ikoranabuhanga acibwa ihazabu yo mu rwego rw'ubutegetsi y'amafaranga y'u Rwanda yikubye inshuro icumi (10) z'agaciro k'umusoro ku nyongeragaciro wanyerejwe.

Iyo ikosa rivuzwe hejuru ryongeye gukorwa mu gihe kitarenze imyaka ibiri (2), uwakoze ikosa acibwa ihazabu yo mu rwego rw'ubutegetsi ingana n'inshuro makumyabiri (20) z'agaciro k'umusoro.

Kutubahiriza inshingano z'ukoresha uburyo bw'ikoranabuhanga mu gutanga inyemezabuguzi

- Frw 200,000: Umuntu utubahiriza inshingano zisabwa abakoresha uburyo bw'ikoranabuhanga mu gutanga inyemezabuguzi,
- Frw 400,000: Iyo ikosa rivuzwe hejuru ryongeye gukorwa mu gihe kitarenze imyaka ibiri (2),
- Umuntu wiyandikishije ku musoro nyongeragaciro ukora igikorwa gisoreshwa akagabanya igiciro cyangwa umubare w'ibintu cyangwa serivisi byacurujwe akoresheje inyemezabuguzi y'ikoranabuhanga acibwa ihazabu yikubye inshuro icumi (10) z'agaciro k'umusoro ku nyongeragaciro wanyerejwe,
- Iyo ikosa rivuzwe hejuru ryongeye gukorwa mu gihe kitarenze imyaka ibiri (2) ihazabu iba inshuro makumyabiri (20) z'agaciro k'umusoro ku nyongeragaciro wanyerejwe.

4. Uburiganya mu busabe bwo gusubizwa umusoro

Usora ukoresha uburiganya asaba gusubizwa umusoro aba akoze icyaha. Iyo abihamijwe n'urukiko, ahanishwa igifungo kitari muni y'imyaka ibiri (2) ariko kitarengeje imyaka itanu (5) n'ihazabu ingana n'ijana ku ijana (100%) by'umusoro yasabye atawukwiriye.

5. Ibihano by'ingereka

Umuntu wese ukoze ikosa cyangwa icyaha giteganyijwe mu itegeko ry'isoresha, ashobora guhanishwa ibihano by'ingereka bikurikira:

- Gufungirwa gucuruza mu gihe kitarenze iminsi mirongo itatu (30) kigenwa hagendewe ku buremere bw'ikosa ryakozwe;
- Kutemererwa gupiganira amasoko ya Leta;
- Kwamburwa regisitiri y'ubucuruzi;
- Gutangazwa mu bitangazamakuru.

Ukeneye ibisobanuro birambuye watugana kuri aderesi zikurikira:

* RRA's Taxpayer Engagement unit on 0788515545 or

email : taxpayerseducation@rra.gov.rw

facebook : Rwanda Revenue Authority

Twitter : @rrainfo

Instagram : rwandarevenue

Youtube channel: Rwanda Revenue Authority

 Kicukiro; RRA Sonatube Silverback mall
P.O.Box 3987 Kigali, Rwanda

 3004

 www.rra.gov.rw

 @rrainfo